

Політичні інститути та системи. Нормативний курс спеціалізації "Політичні інститути та процеси"

Розділи і теми курсу	Кількість годин			
	Р А З О М	Л Е К Ц І Й Н И Х	С Е М І Н А Р С Ь К И Х	С А М О С Т І Й Н И Х
Тема 1. Поняття "політичний інститут" і "політична інституція": визначення, становлення, еволюція та сучасний стан розвитку.	6	2	2	2
Тема 2. Неоінституціоналізм як теоретико-методологічний підхід до аналізу політичних інститутів та інституцій. Феномен політичної інституціоналізації.	6	2	2	2
Тема 3. Формальні та неформальні політичні інститути. Політичні та правові норми, конституція та конституційна інженерія.	4	2	0	2
Тема 4. Ключові інституційні дихотомії, параметри вибору та патерни функціонування політичних інститутів. Стабільність, сила й ефективність політичних інститутів.	6	2	2	2
Тема 5. Політична система як політологічна категорія: теоретико-методологічний зріз.	6	2	2	2
Тема 6. Структуризація, моделі, типологізація та таксономія політичних систем.	4	2	0	2
Тема 7. Держава як основний інститут політичної системи. Систематизація владно-політичних інститутів держави.	6	2	2	2
Тема 8. Міжінституційні (виконавчо-законодавчі) відносини у державі. Міжінституційні баланси, стримування, протизваги та конфлікти у політичній системі. Форма та система державного правління.	6	2	2	2
Тема 9. Підходи та моделі типологізації і таксономії систем державного правління.	4	2	0	2
Тема 10. Вотуми довіри/інвестири та недовіри урядам як атрибути класифікації систем державного правління.	9	4	2	3
Тема 11. Президентська система державного правління. «Чистий» і «модифікований» президенталізм: системно-інституційні атрибути.	6	2	2	2
Модульний контроль № 1	2	2	0	0
Тема 12. Парламентська система державного правління. Республіканський і монархічний парламентаризм. Типи та моделі парламентаризму.	6	2	2	2
Тема 13. Напівпрезидентська система державного правління: історія, визначення, підходи до дефініювання та критика.	6	2	2	2
Тема 14. Інституційно-процесуальні (формальні) та політично-поведінкові (фактичні) різновиди напівпрезидентської системи державного правління.	6	2	2	2
Тема 15. Системи державного правління з інститутом суперпрезидента. Суперпрезиденталізм і супернапівпрезиденталізм.	6	2	2	2
Тема 16. Системи державного правління непарламентських монархій.	6	2	2	2
Тема 17. Ідеоократичні (нетипові) форми та системи державного правління.	4	2	0	2
Тема 18. Політичний режим як системний атрибут міжінституційних відносин у державі.	6	2	2	2
Тема 19. Партиїні і виборчі системи як політичні інститути: структуризація і кореляція.	9	4	2	3
Модульний контроль № 2	2	2	0	0
Підсумкове заняття	4	2	2	0
УСЬОГО:	120	48	32	40

ТЕМА 1
ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 1
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

**Поняття "політичний інститут" і "політична інституція": визначення,
становлення, еволюція та сучасний стан розвитку**

План заняття:

1. Соціальний інститут: категоризація та підходи до дефініювання.
2. Політичний інститут: визначення, становлення, еволюція, сучасний стан розвитку.
3. Політичний інститут і політична інституція: становлення і диференціація понять.
4. Різновиди та функції політичних інститутів.

Основні поняття: *інститут, соціальний інститут, політичний інститут, інституція, політична інституція, класифікація інститутів, формальні інститути, неформальні інститути, інститут як норма, інститут як організація, норма, інституціоналізована норма, "тонка" і "товста" інтерпретація інституту, організація, актор, історичність інституту, психологічність інституту, функціональність інституту, структурність інституту, інститути-речі, інститути-корпорації, функції і значення політичних інститутів.*

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Вейнгагст Б. Политические институты с позиций концепции рационального выбора [Електронний ресурс] / Б. Вейнгагст // Гудин Р. Политическая наука : новые направления / Р. Гудин, Х.-Д. Клингеманн (научн. редактор русского издания профессор Е.Б. Шестопал). – М. : Вече, 1999. – С. 180–204. – Режим доступа до запропонованої наукової інформації : <http://freebooks.site/uchebnik-teoriya-politiki/politicheskie-institutyi-pozitsiy-kontseptsii-23480.html> (станом на грудень 2016 р.).
2. Гавра Д. Понятие социального института / Дмитрий Гавра // Регион : экономика, политика, социология. – 1999. – № 1–2. – С. 79–83.
3. Дюверже М. Политические институты и конституционное право [Електронний ресурс] / Морис Дюверже // Семигин Г. Антология мировой политической мысли : в 5 т. – Т. 2. Зарубежная политическая мысль. XX в. / Геннадий Семигин. – М. : Мысль, 1997. – С. 644–655. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Hrestom/36.php (станом на грудень 2016 р.).
4. Зазнаев О. Вторая молодость "долгожителя" : концепт "политический институт" в современной науке [Електронний ресурс] / Олег Зазнаев // Фарукшин М. Проблемы политической науки / Мидхат Фарукшин. – Казань : Центр инновационных технологий, 2005. – С. 3–29. – Режим доступа : <http://www.ksu.ru/infres/politology/zaznaev.doc> (станом на грудень 2016 р.).
5. Кармазіна М. "Інститут" та "інституція" : проблема розрізнення понять [Електронний ресурс] / Марія Кармазіна, Олена Шурбована // Політичний менеджмент. – 2006. – № 4. – С. 10–19. – Режим доступа : <http://dspace.nbu.gov.ua/xmlui/handle/123456789/9611> (станом на грудень 2016 р.).
6. Питерс Б. Политические институты : вчера и сегодня / Б. Гай Питерс // Гудин Р. Политическая наука : новые направления / Р. Гудин, Х.-Д. Клингеманн (научн. редактор русского издания профессор Е.Б. Шестопал). – М. : Вече, 1999. – С. 218–232.

7. Ротстайн Б. Политические институты, общие проблемы / Б. Ротстайн // Гудин Р. Политическая наука : новые направления / Р. Гудин, Х.-Д. Клингеманн (научн. редактор русского издания профессор Е.Б. Шестопал). – М. : Вече, 1999. – С. 149–180.
8. Савка В. Соціальний інститут/соціальна інституція : спроба термінологічного розмежування та визначення [Електронний ресурс] / Віктор Савка // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – 2009. – Випуск 15. – С. 158–162. – Режим доступу до ст. : http://www.nbuiv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Mtpsa/2009_15/Savka.pdf (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Андреев Ю. Социальные институты : содержание, функции, структура / Юрий Андреев, Наталья Коржевская, Наталья Костин. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1989. – 83 с.
2. Бергер П. Що таке інституція? Випадок мови [Електронний ресурс] / Пітер Л. Бергер, Брижіт Бергер // Незалежний культурологічний часопис "І". – 2004. – № 35. – Режим доступу до ст. : <http://www.ji.lviv.ua/n35texts/berger.htm> (станом на грудень 2016 р.).
3. Быченков В. Институты. Сверхколлективные образования и безличные формы социальной субъектности / Владимир Быченков. – М. : Российская академия социальных наук, 1996. – 976 с.
4. Иншаков О. Экономические институты и институции : к вопросу о типологии и классификации [Електронний ресурс] / Олег Иншаков // Социологические исследования. – 2003. – № 9. – С. 42–51. – Режим доступу : <http://ecsocman.hse.ru/data/178/727/1217/004.INSHAKOV.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
5. Комаров М. О понятии социального института / М. С. Комаров // М. Комаров. Введение в социологию : Учебник для высших учебных заведений / М. С. Комаров. – М. : Наука, 1994. – С. 194–203.
6. Норт Д. Институції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт. – К. : Основи, 2000. – 198 с.
7. Паршин П. Семиотика социальных институтов и споры об "интеллектуальной собственности" [Електронний ресурс] / П. Б. Паршин // Полис : Политические исследования. – 2004. – № 2. – С. 106–123. – Доступ : <http://www.politstudies.ru/article/3369> (станом на грудень 2016 р.).
8. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах [Електронний ресурс] / Самюэль Хантингтон. – М. : Прогресс-Традиция, 2004. – 480 с. – Режим доступу до кн. : http://yanko.lib.ru/books/politologiya/huntington-polit_poryadok-ru-a.htm (станом на грудень 2016 р.).
9. Rhodes R. The Oxford Handbook of Political Institutions / R. A. W. Rhodes, Sarah A. Binder, Bert A. Rockman. – Oxford Handbooks Online, 2008. – 834 p.

ТЕМА 2
ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 2
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Неоінституціоналізм як теоретико-методологічний підхід до аналізу політичних інститутів та інституцій. Феномен політичної інституціоналізації

План заняття:

1. Неоінституціоналізм – як теоретико-методологічний підхід до аналізу політичних інститутів та інституцій.
2. Різновиди й етапи розвитку неоінституціоналізму.
3. Політична інституціоналізація: концептуальне визначення та детермінування.

Основні поняття: *інституціоналізм та неоінституціоналізм, інституційна теорія, хабітулізація, інституціоналізація, політична інституціоналізація, фундаторська*

ортодоксія, тотально-інституційний підхід й інституційно-системне структурування, концепт "інститути важливі", інституціоналізм із позицій теорії раціонального вибору, історичний інституціоналізм, соціологічний інституціоналізм, нормативний, емпіричний і міжнародний інституціоналізм, критерії політичної інституціоналізації.

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Бунецький Л. Аспекти інституціоналізму в сучасній політичній науці: аналіз феномену "політичний інститут" [Електронний ресурс] / Леонід Бунецький // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія : Філософія. Політологія. – 2009. – № 91/93. – С. 60–63. – Режим доступу до запропонованої наукової інформації : http://papers.univ.kiev.ua/filosofija_politologija/articles/Institutional_aspects_in_modern_political_science_analysis_of_phenomenon_of_political_institute_17084.pdf (станом на грудень 2016 р.).
2. Кутырев Г. Неинституционализм рационального выбора : преимущества и внутренние противоречия [Електронний ресурс] / Г. И. Кутырев // Грамота. – 2012. – № 11 (25). – С. 107–111. – Доступ : http://scjournal.ru/articles/issn_1997-292X_2012_11-1_22.pdf (станом на грудень 2016 р.).
3. Норт Д. Вклад неоинституционализма в понимание проблем переходной экономики : лекционное выступление Д. Норта 7 марта 1997 г. [Електронний ресурс] / Д. Норт // (перевод В.Б. Кутилиной). – Режим доступа : <http://www.finansy.ru/publ/north.htm> (станом на грудень 2016 р.).
4. Патрушев С. Институционализм в политической науке : Этапы, течения, идеи, проблемы [Електронний ресурс] / Сергей Патрушев // Политическая наука. – 2001. – № 2. – С. 146–186. – Режим доступа до ст. : <http://pavroz.ru/files/patrushevinst.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
5. Романюк А. Новий інституціоналізм та поняття інституту в політичній науці [Електронний ресурс] // Вісник Львівського університету. Серія : філософські науки. – 2006. – Вип. 9. – С. 190–199. – Режим доступу до ст. : <http://politolog.at.ua/publ/1-1-0-12> (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Радаев В. Новый институциональный подход : построение исследовательской схемы [Електронний ресурс] / В. В. Радаев // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2001. – Т. 4. – № 3. – С. 109–130. – Доступ : <http://www.old.jourssa.ru/2001/3/4aRadaev.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
2. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах [Електронний ресурс] / Самюэль Хантингтон. – М. : Прогресс-Традиция, 2004. – 480 с. – Режим доступа до кн. : http://yanko.lib.ru/books/politologiya/huntington-polit_poryadok-ru-a.htm (станом на грудень 2016 р.).
3. Lane J-E. The new institutional politics : Performance and outcomes / Jan-Erik Lane, Svante O. Ersson. – London and N.Y. : Routledge, 2000. – 329 p.
4. March J. Elaborating the "New Institutionalism" [Електронний ресурс] / James March, Johan P. Olsen // Unpublished Manuscript, 2005. – 28 p. – Режим доступа до вказаної інформації : <http://unesco.amu.edu.pl/pdf/olsen2.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
5. March J. The new institutionalism : Organizational factors in political life [Електронний ресурс] / James March, Johan P. Olsen// American Political Science Review. – 1984. – Vol. 78. – P. 734–749. – Доступ : <http://www.la.utexas.edu/users/chenry/core/Course%20Materials/March1984/0.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
6. Scott R. The adolescence of institutional theory [Електронний ресурс] / Richard Scott // Administrative Science Quarterly. – 1987. – Vol. 32. – P. 493–511. – Режим доступа до ст. : https://gul.gu.se/public/pp/public_courses/course74425/published/1479889564768/resourceId/34876430/content/UploadedResources/scott1987.pdf (станом на грудень 2016 р.).
7. Thelen K. Historical Institutionalism in Comparative Politics [Електронний ресурс] / Kathleen Thelen // Annual Review of Political Science. – 1999. – Vol. 2. – P. 369-404. – Режим доступа :

ТЕМА 3 ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 3 САМОСТІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Формальні та неформальні політичні інститути. Політичні та правові норми, конституція та конституційна інженерія

План заняття:

1. Феномен та різновиди формальних політичних інститутів.
2. Нормативно-правова регуляція політичних інститутів. Політичні та правові норми.
3. Конституція як основний формальний політичний інститут. Різновиди конституцій і феномен конституціоналізму.
4. Сутність, складові й етапи конституційної інженерії та конституційної реформи.
5. Феномен та різновиди неформальних політичних інститутів.

Основні поняття: *політичний інститут, формальний політичний інститут, типи політичних інститутів, політичні норми, правові норми, норми-звичаї, корпоративні норми, конституційні норми, конституціоналізм, конституційна інженерія, реальна та формальна конституція, писана й неписана конституція, право, закони, правова держава, конституційна реформа, неформальний політичний інститут.*

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Дюверже М. Политические институты и конституционное право [Електронний ресурс] / М. Дюверже // Антология мировой политической мысли : в 5 т. – М., 1997. – Т. II. – С. 644–655. – Доступ : http://www.read.virmk.ru/d/Duverge_1.htm (станом на грудень 2016 р.).
2. Дюверже М. Политические институты и конституционное право [Електронний ресурс] / М. Дюверже // Политология : Хрестоматия / Под ред. М. А. Василика. – М., 2000. – С. 331–345. – Режим доступу : http://www.read.virmk.ru/d/Duverge_1.htm (станом на грудень 2016 р.).
3. Колодій А. Конституціоналізм / А. Колодій // Основи демократії : Посібник / За заг. ред. А. Колодій. – К., 2002. – С. 131–158.
4. Колодій А. Нормативне регулювання політичного процесу / А. Колодій // Політологія / За наук. ред. А. Колодій. – К., 2000. – С. 113–128.
5. Лейпхарт А. Конституционные альтернативы для новых демократий [Електронний ресурс] / А. Лейпхарт // Полис. – 1995. – № 2. – С. 135–146. – Режим доступу до інформації : http://www.gumer.info/bibliotek_Vuks/Polit/Hrestom/44.php (станом на грудень 2016 р.).
6. Хантингтон С. Власть, институты и политическая модернизация [Електронний ресурс] / С. Хантингтон // Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Хантингтон. – М., 2004. – С. 151–158. – Доступ : http://yanko.lib.ru/books/politologiya/huntington-polit_poryadok-ru-a.htm (станом на грудень 2016 р.).
7. Хантингтон С. Политические институты : сообщество и политический порядок [Електронний ресурс] / С. Хантингтон // Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Хантингтон. – М., 2004. – С. 28–50. – Доступ : http://yanko.lib.ru/books/politologiya/huntington-polit_poryadok-ru-a.htm (станом на грудень 2016 р.).
8. Helmke G. Informal Institutions and Comparative Politics : A Research Agenda [Електронний ресурс] / Gretchen Helmke, Steven Levitsky // Perspectives on Politics. – 2004. – Vol. 2. – No. 4.

– Р. 725–740. – Доступ : <https://www3.nd.edu/~kellogg/publications/workingpapers/WPS/307.pdf> (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Стецюк П. Основи теорії конституції та конституціоналізму : Курс лекцій [Електронний ресурс] / П. Стецюк. – Львів, 2003. – 232 с. – Доступ : <http://www.twirpx.com/file/1561422/> (станом на грудень 2016 р.).
2. Сухарев А. Правовые системы стран мира : Энциклопедический Справочник [Електронний ресурс] / А. Я. Сухарев. – М., 2003. – 976 с. – Доступ : http://dw12.alleng.ru/d_ar/jur/jur337.zip (станом на грудень 2016 р.).
3. Comparative Constitutions Project – Informing Constitutional Design [Електронний ресурс] // Comparative Constitutions Project. – Доступ : <http://comparativeconstitutionsproject.org/> (станом на грудень 2016 р.).

ТЕМА 4 ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 4 СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Ключові інституційні дихотомії, параметри вибору та патерни функціонування політичних інститутів. Стабільність, сила й ефективність політичних інститутів

План заняття:

1. Концепт "інститути важливі", його обґрунтування та критика.
2. Ключові дихотомії інституційного аналізу та міжінституційних відносин.
3. Стабільність, зміна, сила й ефективність політичних інститутів.

Основні поняття: політичний інститут, міжінституційні відносини, інституційні дихотомії, концепт "інститути важливі", демократія – автократія, федералізм – консенсус – унітаризм, президенталізм – парламентаризм, влада – опозиція, інститут – розвиток, стабільність інституту, зміна інститутів, сила інституту, ефективність інституту.

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Crouch C. Breaking the Path of Institutional Development : Alternatives to the New Determinism [Електронний ресурс] / Colin Crouch, Henry Farrell // Rationality and Society. – 2004. – Vol. 16. – No. 1. – P. 5–43. – Доступ : <http://www.henryfarrell.net/crouchfarrell.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
2. Frye T. A Politics of Institutional Choices : Post-Communist Presidencies [Електронний ресурс] / Timothy Frye // Comparative Political Studies. – 1997. – Vol. 30. – No. 5. – P. 523–552. – Доступ : <http://www.columbia.edu/~tmf2/A%20Politics%20of%20Institutional%20Choice.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
3. Glaeser E. Do Institutions Cause Growth? [Електронний ресурс] / Edward Glaeser, Rafael La Porta, Florencio Lopez-de-Silanes, and Andrei Shleifer // Journal of Economic Growth. – 2004. – Vol. 9. – P. 271–303. – Доступ : http://scholar.harvard.edu/files/shleifer/files/do_institutions_cause_growth.pdf (станом на грудень 2016 р.).
4. Murillo M. Variation in Institutional Strength [Електронний ресурс] / María Victoria Murillo, Steven Levitsky // Annual Review of Political Science. – 2009. – Vol. 12. – No. 1. – P. 115–133. – Доступ :

<https://mariavictoriamurillo.files.wordpress.com/2014/02/levitskymurillo-arps-2009.pdf> (станом на грудень 2016 р.).

5. Offe C. Designing institutions in East European transitions [Електронний ресурс] / Claus Offe // Goodin R. The theory of institutional design / Robert E. Goodin. – Cambridge : Cambridge University Press, 1998. – P. 199–226. – Доступ : http://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_19.pdf (станом на грудень 2016 р.).
6. Weingast B. The Political foundations of democracy and the rule of law [Електронний ресурс] / Barry R. Weingast // American Political Science Review. – 1997. – Vol. 91. – No. 2. – P. 245–263. – Доступ : http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNABQ227.pdf (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Cheibub J. Democracy and dictatorship revisited [Електронний ресурс] / José Antonio Cheibub, Jennifer Gandhi, James Raymond Vreeland // Public Choice. – 2009. – Vol. 143. – No. 1–2. – P. 67–101. – Доступ : http://www3.nd.edu/~ggoertz/qmir/cheibub_etal2010.pdf (станом на грудень 2016 р.).
2. Frye T. Changes in Post-Communist Presidential Power : A Political Economy Explanation [Електронний ресурс] / Timothy Frye // University of Notre Dame : Constitutional Design 2000, Center for Continuing Education. – December 9–10, 1999. – 24 p. – Режим доступу до ст. : <http://www.constitutionnet.org/files/Frye%20Post-Comm%20President%20Power.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
3. Przeworski A. Democracy as an Equilibrium [Електронний ресурс] / Adam Przeworski // Public Choice. – 2005. – Vol. 123. – P. 253–273. – Доступ : http://politics.as.nyu.edu/docs/IO/2800/pc_2005.pdf (станом на грудень 2016 р.).
4. Duverger M. A New Political System Model. Semi-Presidential Government / Maurice Duverger // European Journal of Political Research. – 1980. – Vol. 8. – P. 165–187.

ТЕМА 5 ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 5 СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Політична система як політологічна категорія: теоретико-методологічний зріз

План заняття:

1. Політична система як політологічна категорія: підходи до дефініювання.
2. Вузьке та широке визначення політичної системи.
3. Еволюція становлення та підходи до концептуалізації політичної системи.
4. Основні складові політичної системи та категорії теорії політичних систем.

Основні поняття: *система, політична система, політична система як політологічна категорія, вузьке та широке визначення політичної системи, методи та підходи до концептуалізації політичної системи, складові політичної системи, теорія політичних систем, холізм, універсалізм.*

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Древаль Ю. "Політична система суспільства" : теоретична модель чи реальна дійсність? / Ю. Древаль // Політична система : сутність, структура, функції. – Харків, 2001. – С. 3–6.

2. Истон Д. Категории системного анализа политики [Электронный ресурс] / Д. Истон Дэвид // Мухаев Р. Политология : Хрестоматия / Р. Т. Мухаев. – М., 2000. – С. 426–434. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Hrestom/35.php (станом на грудень 2016 р.).
3. Матвеев Р. Анализ современных общественно-политических систем / Р. Ф. Матвеев // Матвеев Р. Теоретическая и практическая политология / Р. Ф. Матвеев. – М., 1993. – С. 45–103.
4. Ольшанский Д. Политическая система : общая характеристика / Д. В. Ольшанский, В. Ф. Паньков // Ольшанский Д. Политический консалтинг / Д. В. Ольшанский, В. Ф. Паньков. – СПб, 2005. – С. 41–43.
5. Полунина В. Политическая система общества как предмет политологии [Электронный ресурс] / В. Полунина // Полунина В. Политология / В. Полунина. – М., 1996. – С. 8–18. – Доступ : <http://grosbook.info/uploads/books/public/Files-ogr8xOZ5po.rar> (станом на грудень 2016 р.).
6. Рудич Ф. Теорія політичної системи / Ф. М. Рудич // Рудич Ф. Політична система сучасної України. Особливості становлення, тенденції розвитку / Ф. М. Рудич. – К., 2002. – С. 7–34.
7. Щедрова Г. Політична система суспільства [Электронный ресурс] / Г. П. Щедрова, Ф. В. Барановський // Щедрова Г. Політологія : Навчальний посібник / Г. П. Щедрова, Ф. В. Барановський. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2011. – 304 с. – Режим доступу до інформації : http://librarysnu.at.ua/s_8_maya_2015/politologija_posibnik_2011.pdf (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Афанасьев В. Системность и общество : Введение / В. Г. Афанасьев. – М., 1980. – С. 3–21.
2. Бодуен Ж. Вступ до політології / Ж. Бодуен. – К., 1995 : Ч. II. Науковість політології. – С. 21–41.
3. Борисов В. Теория политической системы / В. К. Борисов. – М., 1991. – 36 с.
4. Каменская Г. Политические системы современности / Г. Каменская, А. Родионов. – М. : Онега, 1994. – 222 с.
5. Сурмин Ю. Теория систем и системный анализ [Электронный ресурс] / Ю. П. Сурмин. – К., 2003. – 368 с. – Режим доступа : <http://grosbook.info/uploads/books/public/Files-12u624T4f8.rar> (станом на грудень 2016 р.).

ТЕМА 6 ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 6 САМОСТІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Структуризація, моделі, типологізація та таксономія політичних систем

План заняття:

1. Феномен і різновиди моделей політичних систем.
2. Структуризація і підсистеми політичної системи. Феномен інституційної системи.
3. Закономірності (принципи) функціонування і механізми адаптації політичної системи. Стабільність, кризовість та ефективність політичної системи.
4. Підходи до типологізації та таксономії політичних систем.

Основні поняття: *політична система, організація і структура політичної системи, підсистеми політичної системи, інституційна система, модель політичної системи, типи політичних систем, політична аномія, політичний капітал, елементи (компоненти) політичної системи, формальні і неформальні політичні інститути, закономірності функціонування політичної системи, багатофункціональність політичної системи, "закон вічності", принцип рухомої рівноваги політичної системи, принцип "маятника".*

Список научных и навчальных джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Бакиров В. Типология политических систем / В. С. Бакиров, Н. И. Сазонов // Бакиров В. Сравнительная политика. Основные политические системы современного мира / В. С. Бакиров, Н. И. Сазонов. – Харьков, 2005. – С. 30–45.
2. Дарендорф Р. Життєві шанси, класовий конфлікт, соціальна зміна / Ральф Дарендорф // Політологічні читання. – 1992. – № 3. – С. 186–194.
3. Дзюбка І. Політична система суспільства, її структура і функціонування / І. С. Дзюбка // Політологія у схемах, таблицях, визначеннях / За заг. ред. І.С. Дзюбка. – К. – С. 68–74.
4. Дюверже М. Политические институты и конституционное право [Електронний ресурс] / М. Дюверже // Антология мировой политической мысли : в 5 т. – М., 1997. – Т. II. – С. 644–655. – Доступ : http://www.read.virmk.ru/d/Duverge_1.htm (станом на грудень 2016 р.).
5. Колодій А. Політична система суспільства : поняття і структура / А. Колодій // Політологія / За наук. ред. А. Колодій. – К., 2000. – С. 63–74.
6. Матвеев Р. Анализ современных общественно-политических систем / Р. Ф. Матвеев // Матвеев Р. Теоретическая и практическая политология / Р. Ф. Матвеев. – М., 1993. – С. 45–103.
7. Ольшанский Д. Политическая система : общая характеристика / Д. В. Ольшанский, В. Ф. Паньков // Ольшанский Д. Политический консалтинг / Д. В. Ольшанский, В. Ф. Паньков. – СПб, 2005. – С. 43–54.
8. Троян С. Основні типології політичних систем / С. Троян // Троян С. Порівняльні політичні системи сучасності / С. Троян. – К., 2003. – С. 13–45.
9. Эндрейн Ч. Типы политических систем / Ч. Эндрейн // Эндрейн Ч. Сравнительный анализ политических систем : учебн. пособ. / Ч. Эндрейн. – М., 2000. – С. 19–26.
10. Хантингтон С. Политическая стабильность : гражданские и преторианские политические системы [Електронний ресурс] / С. Хантингтон // Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Хантингтон. – М., 2004. – С. 94–109. – Режим доступа до інформації : http://yanko.lib.ru/books/politologiya/huntington-polit_poryadok-ru-a.htm (станом на грудень 2016 р.).
11. Хантингтон С. Политические институты : сообщество и политический порядок [Електронний ресурс] / С. Хантингтон // Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Хантингтон. – М., 2004. – С. 28–50. – Режим доступа до вказаної інформації : http://yanko.lib.ru/books/politologiya/huntington-polit_poryadok-ru-a.htm (станом на грудень 2016 р.).
12. Хантингтон С. Традиционные политические системы [Електронний ресурс] / С. Хантингтон // Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Хантингтон. – М., 2004. – С. 158–164. – Режим доступа : http://yanko.lib.ru/books/politologiya/huntington-polit_poryadok-ru-a.htm (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Борисов В. Теория политической системы / В. К. Борисов. – М., 1991. – 36 с.
2. Бурлацкий Ф. Политическая система общества : понятие и элементы / Ф. М Бурлацкий // Бурлацкий Ф. Политические системы современности (Очерки) / Ф. М Бурлацкий. – М., 1978. – С. 5–17.
3. Макеев С. Структурні виміри сучасного суспільства : навч. посіб. / С. Макеева. – К, 2006. – 372 с.
4. Каменская Г. Политические системы современности / Г. Каменская, А. Родионов. – М. : Онега, 1994. – 222 с.
5. Сурмин Ю. Теория систем и системный анализ [Електронний ресурс] / Ю. П. Сурмин. – К., 2003. – 368 с. – Режим доступа : <http://grosbook.info/uploads/books/public/Files-12u624T4f8.rar> (станом на грудень 2016 р.).

ТЕМА 7
ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 7
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Держава як основний інститут політичної системи. Систематизація владно-політичних інститутів держави

План заняття:

1. Держава як система владно-політичних інститутів. Суть, ознаки і місце держави в політичній системі.
2. Вищі органи влади як політичні інститути держави: структуризація і систематизація.
3. Форма держави та її складові як систематизуючі та системотворчі атрибути.

Основні поняття: держава, ознаки держави, суверенітет, форма держави, форма державного правління, монархія, абсолютна монархія, обмежена монархія, дуалістична монархія, конституційна (парламентська) монархія, виборча монархія, республіка, парламентська республіка, президентська республіка, напівпрезидентська республіка, ідеократична форма державного правління, форма державного устрою, державно-територіальний устрій, федеративна держава, унітарна держава, конфедерація, імперія, унія, колонія, метрополія, співдружність, політичний режим, демократія, автократія, авторитаризм, тоталітаризм, структура держави.

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Білоус А. Форми правління / А. О. Білоус // Білоус А. Політико-правові системи : світ і Україна / А. О. Білоус. – К., 1997. – С. 112–130.
2. Давимука С. Держава як тип суспільної організації і як система владних інституцій / С. Давимука, А. Колодій, Ю. Кужелюк, В. Харченко // Давимука С. Політичні режими сучасності та перехід до демократії / С. Давимука, А. Колодій, Ю. Кужелюк, В. Харченко. – Львів, 1999. – С. 8–28.
3. Дзюбка І. Держава як базовий інститут політичної системи суспільства / І. С. Дзюбка // Політологія у схемах, таблицях, визначеннях / За заг. ред. І.С. Дзюбка. – К. – С. 76–87.
4. Колодій А. Виконавча влада / А. Колодій // Основи демократії / За заг. ред. А. Колодій. – К., 2002. – С. 252–281.
5. Колодій А. Держава як тип суспільної організації і як система владних відносин / А. Колодій // Політологія / За наук. ред. А. Колодій. – К., 2000. – С. 369–393.
6. Колодій А. Сучасні форми демократичного врядування : зразки практики / А. Колодій // Політологія / За наук. ред. А. Колодій. – К., 2000. – С. 407–423.
7. Ольшанский Д. Государство как институт политической системы / Д. В. Ольшанский, В. Ф. Паньков // Ольшанский Д. Политический консалтинг / Д. В. Ольшанский, В. Ф. Паньков. – СПб, 2005. – С. 27–33.
8. Троян С. Держава в політичній системі суспільства / С. Троян // Троян С. Порівняльні політичні системи сучасності / С. Троян. – К., 2003. – С. 47–55.
9. Шляхтун П. Держава – головний інститут політичної системи суспільства [Електронний ресурс] / П. П. Шляхтун // Політологія. Теорія та історія політичної науки. – К. : Либідь, 2002. – С. 246–291. – Доступ : <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-52.html> (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Бодуен Ж. Вступ до політології / Ж. Бодуен. – К., 1995 : Ч. II. Парадигма віри. Парадигма панування. – С. 47–83.
2. Кудряченко А. Механізми стабілізації вітчизняної політичної системи [Електронний ресурс] / А. І. Кудряченко // Кудряченко А. Політична система і громадянське суспільство : європейські і українські реалії / А. І. Кудряченко. – К., 2007. – С. 302–340. – Режим доступу до інформації : http://old.niss.gov.ua/book/Kudr_mon/index.htm (станом на грудень 2016 р.).
3. Шаповал В. Вищі органи сучасної держави : порівняльний аналіз / В. Шаповал. – Київ : "Програма Л", 1995. – 136 с.
4. Шаповал В. Президент у механізмі здійснення державної влади / В. Шаповал. – К. : НІСД, 1995. – Наукові доповіді : Вип. 36. – 30 с.

ТЕМА 8
ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 8
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Міжінституційні (виконавчо-законодавчі) відносини у державі.
Міжінституційні баланси, стримування, противаги та конфлікти у політичній системі. Форма та система державного правління

План заняття:

1. Сутність і різновиди політичних та міжінституційних відносин у політичній системі.
2. Феномен розподілу та злиття політичної влади у міжінституційних відносинах.
3. Міжінституційні баланси, стримування і противаги як патерни політичних систем.
4. Феномен, рівні та різновиди міжінституційних конфліктів у політичних системах.
5. Концептуалізація та теоретична дистинкція понять "форма державного правління" й "система державного правління".

***Основні поняття:** політичні відносини, міжінституційні відносини, типи політичних відносин, структура політичних відносин, політична поведінка, політична взаємодія, держава, міжінституційний баланс, міжінституційні стримування та противаги, політичні конфлікти, міжінституційні конфлікти, конфлікти в системі виконавчої влади, політична стабільність, інституційна стабільність, політична криза, криза міжінституційних відносин, виконавчо-законодавчі відносини, виконавчо-законодавчі системи, розподіл і злиття політичної/державної влади, форма державного правління, система державного правління.*

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Бостан С. Поняття форми державного правління та його історичні типи [Електронний ресурс] / С. Бостан // *Влада. Людина. Закон.* – 2011. – № 1. – С. 22–36. – Режим доступу до ст. : <http://vlz.in.ua/uploads/File/pdf/St/2011s/2011-1s/Bostan.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
2. Бостан С. "Форма державного правління" та "форма державного управління" : співвідношення понять [Електронний ресурс] // *Публічне право.* – 2011. – № 3. – С. 231–238. – Режим доступу : http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/1177/1/Bostan_Form%20of%20state%20government.pdf (станом на грудень 2016 р.).

3. Волощук О. Форма правління : поняття та сутність [Електронний ресурс] / О. Т. Волощук // Науковий вісник Чернівецького університету : Правознавство. – 2011. – Вип. 559. – С. 33–38. – Доступ : <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/559/6.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
4. Дзюбка І. Політичні відносини / І. С. Дзюбка // Політологія у схемах, таблицях, визначеннях / За заг. ред. І.С. Дзюбка. – К. – С. 48–53.
5. Иванов В. Формы правления и политического режима в поисках нового содержания [Електронний ресурс] / В. Иванов // Логос. – 2008. – № 6. – С. 121–136. – Режим доступу до ст. : http://www.intelros.ru/pdf/logos_06_2008/6.pdf (станом на грудень 2016 р.).
6. Литвин В. Концептуалізація і теоретична дистинкція понять «форма державного правління» та «система державного правління» у політичній науці / Віталій Литвин, Анатолій Романюк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – Випуск 20 : збірник наукових праць. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – С. 3–12.
7. Сergygina С. Форма правління як базова категорія державного будівництва [Електронний ресурс] / С. Г. Сergygina // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Х., 2003. – Вип. 6. – С. 16–26. – Режим доступу : <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/2799> (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія : Дослідження структур, мотивів і результатів / Джованні Сарторі. – К. : АртЕк, 2001. – 224 с.
2. Cheibub J. Beyond Presidentialism and Parliamentarism : On the Hybridization of Constitutional Forms [Електронний ресурс] / José Antonio Cheibub, Zachary Elkins, Tom Ginsburg // Presented at the International Conference on Democracy as Idea and Practice, January 14-15 2010 at the University of Oslo, Norway. – 44 p. – Режим доступу до запропонованої інформації : <http://home.uchicago.edu/~tginsburg/pdf/workingpapers/Beyond%20PresidentialismAndParliamentarism.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
3. Shugart M. Comparative Executive-Legislative Relations / Matthew Soberg Shugart // The Oxford Handbook of Political Institutions / R. A. W. Rhodes, Sarah Binder, Bert Rockman. – Oxford : Oxford University Press, 2006 – P. 344–365.
4. Stepan A. Constitutional Frameworks and Democratic Consolidation : Parliamentarism and Presidentialism [Електронний ресурс] / Alfred Stepan, Cindy Skach // World Politics. – 1993. – Vol. 46. – No. 1. – P. 1–22. – Доступ : http://www.hcs.harvard.edu/~skach/docs/worl_poli.pdf (станом на грудень 2016 р.).

ТЕМА 9
ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 9
САМОСТІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Підходи та моделі типологізації і таксономії систем державного правління

План заняття:

1. Порівняльні моделі та типи систем державного правління як проблема політичної науки. Хвилі розвитку досліджень про форми та системи державного правління.
2. Дихотомічні моделі та схеми типологізації систем державного правління.
3. Трихотомічні і більшескладові моделі типологізації систем державного правління.
4. Конституційне (формальне) і політичне (фактичне) розуміння системи правління.

Основні поняття: *політична система, система державного правління, конституційна система державного правління, політична система державного правління, моделі та*

типи систем державного правління, дихотомічний і трихотомічний підхід, розподіл і злиття політичної/державної влади, модель Лейпхарта, модель Чейбуба, Елкінса та Гінсбурга, модель Сіароффа, модель Кіфера, модель Скач, модель Шугарта та Кері, модель Елгі, модель Кроувела, модель Зазнаєва, монархія, республіка, президенталізм, парламентаризм, напівпрезиденталізм і напівпарламентаризм, асамблейне правління, чисті й змішані системи державного правління, президенціалізація і парламентаризація, конституційна і політична президенціалізація.

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Зазнаєв О. Дихотомія versus трихотомія: проблема типології систем правління в політології [Електронний ресурс] / Олег Зазнаєв // М. Фарукшин. Проблеми політичної науки. – Казань : Центр інновац. технологій, 2005. – С. 44–55. – Режим доступу до наукової інформації : www.ksu.ru/infres/politology/zaznaev2.doc (станом на грудень 2016 р.).
2. Зазнаєв О. Класифікації президентської, парламентської і полупрезидентської систем [Електронний ресурс] / Олег Зазнаєв // М. Фарукшин. Динаміка політичних систем і міжнародних відносин. – Вып. 1. – Казань : Казан. гос. ун-т ім. В. И. Ульянова-Ленина, 2006. – С. 186–210. – Режим доступу до інформації : http://www.ksu.ru/f15/k2/sb_06/zaznaev2.rtf (станом на грудень 2016 р.).
3. Зазнаєв О. Переваги і недоліки президентської, парламентської і полупрезидентської систем / Олег Зазнаєв // Соціально-гуманітарні знання. – 2006. – № 5. – С. 133–144.
4. Зазнаєв О. Сравнительный метод в изучении форм правления [Електронний ресурс] / Олег Зазнаєв // М. Фарукшин. Динаміка політичних систем і міжнародних відносин. – Вып 1. – Казань : Казан. гос. ун-т ім. В. И. Ульянова-Ленина, 2006. – С. 161–186. – Режим доступу до інформації : <http://ksu.ru/phil/images/zazns.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
5. Зазнаєв О. Типологія форм правління : робота над помилками [Електронний ресурс] / Олег Зазнаєв // Поліс : Політичні дослідження. – 2006. – № 1. – С. 92–103. – Доступ : http://www.politstudies.ru/index.php?id=3664&page_id=453 (станом на грудень 2016 р.).
6. Литвин В. Теоретико-методологічні "хвилі" дослідження республіканських систем державного правління : від В. Баджехота до Р. Елгі [Електронний ресурс] / Віталій Литвин // Вісник Львівського університету : "Серія філософсько-політологічні студії". – 2013. – № 3. – С. 145–155. – Доступ : <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/politology/article/view/2328/2381> (станом на грудень 2016 р.).
7. Чернов В. Системи правління в Європі : класифікація і сравнительный анализ на прикладі країн Євросоюзу [Електронний ресурс] / В. Ю. Чернов // Політика. – 2008. – № 1. – С. 142–159. – Режим доступу : http://ecsocman.hse.ru/data/2011/12/28/1270393442/Politeia_Chernov-2008-1.pdf (станом на грудень 2016 р.).
8. Cheibub J. Beyond Presidentialism and Parliamentarism : On the Hybridization of Constitutional Forms [Електронний ресурс] / José Antonio Cheibub, Zachary Elkins, Tom Ginsburg // Presented at the International Conference on Democracy as Idea and Practice, January 14-15 2010 at the University of Oslo, Norway. – 44 p. – Режим доступу до запропонованої інформації : <http://home.uchicago.edu/~tginsburg/pdf/workingpapers/Beyond%20PresidentialismAndParliamentarism.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
9. Siljanovska-Davkova G. The Contemporary "Models" of Government: Dilemmas and Challenges [Електронний ресурс] / G. Siljanovska-Davkova // Collected Papers of Zagreb Law Faculty. – 2011. – Vol. 61. – No. 2. – Режим доступу : <http://law-review.mk/pdf/02/gordana%20siljanovska-davkova.pdf> (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія : Дослідження структур, мотивів і результатів / Джованні Сарторі. – К. : АртЕк, 2001. – 224 с.

2. Cheibub J. Presidentialism, parliamentarism, and democracy / Cheibub Jose Antonio. – Cambridge University Press, 2007. – 202 p.
3. Elgie R. The classification of democratic regime types : conceptual ambiguity and contestable assumptions / Robert Elgie // European Journal of Political Research. –1998. – Vol. 33. – P. 219–238.
4. Krouwel A. Measuring Presidentialism of Central and East European Countries / Andre Krouwel // Amsterdam : Vrije Universiteit. – Working paper. – 2003. – No. 02. – 25 p.
5. Krouwel A. Measuring Presidentialism and Parliamentarism : An Application to Central and East European Countries / Andre Krouwel // Acta Politica. – 2003. – Vol. 38. – P. 333–364.
6. Lijphart A. Nomination : Trichotomy or Dichotomy / Arend Lijphart // European Journal of Political Research. – 1997. – Vol. 31. – No. 1–2. – P. 125–128.
7. Riggs F. Presidentialism versus Parliamentarism : Implications for Representativeness and Legitimacy / Fred Riggs // International Political Science Review. – 1997. – Vol. 18. – No. 3. – P. 253–278.
8. Siaroff A. Comparative presidencies : The inadequacy of the presidential, semi-presidential and parliamentary distinction / Alan Siaroff // European Journal of Political Research. – 2003. – Vol. 42. – P. 287–312.
9. Shugart M. Comparative Executive-Legislative Relations / Matthew Soberg Shugart // The Oxford Handbook of Political Institutions / R. A. W. Rhodes, Sarah Binder, Bert Rockman. – Oxford : Oxford University Press, 2006 – P. 344–365.
10. Shugart M. Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics / Matthew Soberg Shugart, John Carey. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – 316 p.
11. Stepan A. Constitutional Frameworks and Democratic Consolidation : Parliamentarianism and Presidentialism [Електронний ресурс] / Alfred Stepan, Cindy Skach // World Politics. – 1993. – Vol. 46. – No. 1. – P. 1–22. – Доступ : http://www.hcs.harvard.edu/~skach/docs/worl_poli.pdf (станом на грудень 2016 р.).

ТЕМА 10

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 10–11

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Вотуми довіри/інвестири та недовіри урядам як атрибути класифікації систем державного правління

План заняття:

1. Сутність і типи "ланцюгів" делегування повноважень і відповідальності у сучасних політичних системах.
2. Феномен і відмінності позитивного та негативного парламентаризму.
3. Вотуми довіри/інвестири новим урядам, їх варіативність та наслідки.
4. Вотуми довіри та недовіри чинним урядам і їх різновиди.

Основні поняття: політична система, міжінституційні відносини, повноваження та відповідальність, "ланцюгів" делегування повноважень і відповідальності, вотум довіри/інвестири новому уряду, вотум довіри чинному уряду, вотум недовіри чинному уряду, випереджаючий вотум інвестири, результуючий вотум інвестири, звичайний і конструктивний вотум недовіри, правила прийняття рішень про парламентські вотуми довіри та недовіри, кваліфікована, абсолютна, відносна та негативна більшість.

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Панчак-Бялоблоцька Н. Особливості урядів меншості європейських систем позитивного та негативного парламентаризму [Електронний ресурс] / Надія Панчак-Бялоблоцька // Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. – 2015. – Випуск 7. – С. 250–264. – Доступ : <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/politology/article/download/1284/1341> (станом на грудень 2016 р.).
2. Сорока С. Вотум довіри парламенту в процесі формування уряду : досвід країн ЄС та Україна [Електронний ресурс] / С. В. Сорока // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Державне управління. – 2010. – Випуск 135. – Том 147. – С. 36–45. – Режим доступу до інформації : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/governmgmt/2010/147-135-7.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
3. Сорока С. Конструктивний вотум недовіри уряду як засіб збереження стабільності системи державного управління в країнах ЄС [Електронний ресурс] / С. В. Сорока // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2011. – Вип. 2. – С. 196–204. – Доступ : <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2011-2-28.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
4. Cheibub J. The Investiture Vote and the Formation of Minority Parliamentary Governments [Електронний ресурс] / José Antonio Cheibub, Shane Martin, Bjørn Erik Rasch // Paper presented at the workshop on The Importance of Constitutions : Parliamentarism, Representation, and Voting Rights, Istanbul, Turkey, October 23–25, 2013. – 25 p. – Режим доступу до вказаної інформації : <http://www.sv.uio.no/isv/english/research/projects/evolution-parliamentarism/events/seminars/istanbul-cheibub-martin-rasch.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
5. Louwse T. Unpacking 'positive' and 'negative' parliamentarism [Електронний ресурс] / Tom Louwse // Paper presented at the workshop "The Evolution of Parliamentarism and Its Political Consequences", Joint Sessions of Workshops of the European Consortium of Political Research, Salamanca, Spain, April 10–15, 2014. – 18 p. – Режим доступу до вказаної інформації : <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/81949466-30e3-48ef-859d-c4a8fbbad249.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
6. Russo F. The Adoption of Positive and Negative Parliamentarism: Systemic or Idiosyncratic Differences? [Електронний ресурс] / Federico Russo, Luca Verzichelli // Paper presented at the ECPR Joint Sessions of Workshops. – Salamanca, April 2014. – 29 p. – Режим доступу до запропонованої наукової інформації : <http://www.sv.uio.no/isv/english/research/projects/evolution-parliamentarism/events/seminars/ecpr-salamanca-russoverzichelli.pdf> (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Strøm K. Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies / Kaare Strøm // Prepared for presentation at the Conference on "Re-Thinking Democracy in the New Millennium" at the University of Houston, February 16-19, 2000. – 31 p.

ТЕМА 11 ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 12 СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Президентська система державного правління. "Чистий" і "модифікований" президенталізм: системно-інституційні атрибути

План заняття:

1. Історія становлення та підходи до визначення президенталізму.
2. Інституційно-процесуальні атрибути й індикатори президенталізму.
3. Різновиди, моделі, фази й умови президентської системи державного правління.
4. Політична географія президентської системи державного правління.

Основні поняття: президентська система державного правління, президенталізм, історія президенталізму, атрибути президенталізму, типи, моделі і фази президенталізму, "частий"/класичний і "модифікований" президенталізм, президенталізм без посади прем'єр-міністра, президенталізм з посадою прем'єр-міністра, уніперсональний президенталізм, колективний і коаліційний президенталізм, сильний та слабкий президенталізм, виборчі системи та їхній вплив на президенталізм, політична географія/карта президенталізму, американський президенталізм, латиноамериканський президенталізм, африканський президенталізм, азійський президенталізм, європейський президенталізм.

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Валенсуэла А. Латинская Америка : кризис президентской власти [Електронний ресурс] / А. Валенсуэла // Пределы власти. – 1994. – № 2–3. – Доступ : <http://old.russ.ru/antolog/predely/2-3/dem10.htm> (станом на грудень 2016 р.).
2. Жабров А. К вопросу о базовых моделях института президентализма в демократизирующихся политических системах [Електронний ресурс] / А. В. Жабров // Вестник МГГУ им. М. А. Шолохова. – Серия : Политология. – 2013 – № 2. – С. 87–96. – Режим доступа до ст. : <http://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-bazovyh-modelyah-instituta-prezidentalizma-v-demokratiziruyuschih-sya-politicheskikh-sistemah.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
3. Зазнаев О. Атипичные президентские и полупрезидентские системы [Електронний ресурс] / Олег Зазнаев // Ученые записки Казанского государственного университета. – 2005. – Т. 147 : Серия "Гуманитарные науки". – Кн. 1. – С. 54–69. – Доступ : <http://cyberleninka.ru/article/n/atipichnye-prezidentskie-i-poluprezidentskie-sistemy.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
4. Зазнаев О. Классификации президентской, парламентской и полупрезидентской систем [Електронний ресурс] / Олег Зазнаев // М. Фарукшин. Динамика политических систем и международных отношений. – Вып. 1. – Казань : Казан. гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина, 2006. – С. 186–210. – Режим доступа : http://www.ksu.ru/f15/k2/sb_06/zaznaev2.rtf (станом на грудень 2016 р.).
5. Зелінська М. Інститут глави держави в президентських системах країн Латинської Америки [Електронний ресурс] / М. Зелінська // Політичний менеджмент. – 2011. – № 4. – С. 146–151. – Доступ : http://www.ipiend.gov.ua/uploads/pm/pm_49/zelinska_instytut.pdf (станом на грудень 2016 р.).
6. Линц Х. Опасности президентства [Електронний ресурс] / Хуан Линц // Політична відповідальність. – Доступ : <http://www.pov.com.ua/opasnosty-prezidentstva/> (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія : Дослідження структур, мотивів і результатів / Джовані Сарторі. – К. : АртЕк, 2001. – 224 с.
2. Cheibub J. Presidentialism, parliamentarism, and democracy / Cheibub Jose Antonio. – Cambridge University Press, 2007. – 202 p.
3. Mainwaring S. Presidentialism and Democracy in Latin America / Scott Mainwaring, Matthew Soberg Shugart. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 493 p.
4. Mainwaring S. Presidentialism, Multipartism, and Democracy : The Difficult Combination [Електронний ресурс] / Scott Mainwaring // Comparative Political Studies. – 1993. – Vol. 26. – No. 2. – P. 198–228. – Доступ : <https://www3.nd.edu/~kellogg/publications/workingpapers/WPS/144.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
5. Samuels D. Presidentialism and Accountability for the Economy in Comparative Perspective [Електронний ресурс] / David Samuels // American Political Science Review. – 2004. – Vol. 98. – No. 3. – P. 425–436. – Режим доступа : <http://www.polisci.umn.edu/~dsamuels/APSR2004.pdf> (станом на грудень 2016 р.).

6. Shugart M. Institutions and Public Policy in Presidential Systems / Matthew Soberg Shugart, Stephan Haggard // Haggard S. Presidents, Parliaments and Policy / Stephan Haggard, Mathew Daniel McCubbins. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – P. 64–104.
7. Shugart M. Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics / Matthew Soberg Shugart, John Carey. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – 316 p.

ТЕМА 12
ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 13
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Парламентська система державного правління. Республіканський і монархічний парламентаризм. Типи та моделі парламентаризму

План заняття:

1. Феномен, визначення й історія парламентаризму. Співвідношення парламентської системи державного правління та парламентської демократії.
2. Інституційно-процесуальні атрибути й ознаки парламентаризму в республіках та монархіях.
3. Різновиди, моделі та умови парламентської системи державного правління.
4. Політична географія парламентської системи державного правління.

***Основні поняття:** парламентська система державного правління, парламентаризм, парламентська демократія, історія парламентаризму, ознаки парламентаризму, види, моделі й умови парламентаризму, асамблейна система республіканського правління, республіканський та монархічний парламентаризм, підхід стосовно типологізації парламентаризму Сіароффа, кабінетський, збалансований парламентаризм і дифузний парламентаризм, канцлерська модель парламентаризму, взаємозв'язок парламентаризму, партійних і виборчих систем, політична географія/карта президенталізму, британський парламентаризм, європейський (континентальний) парламентаризм.*

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Зазнаев О. Классификации президентской, парламентской и полупрезидентской систем [Електронний ресурс] / Олег Зазнаев // М. Фарукшин. Динамика политических систем и международных отношений. – Вып. 1. – Казань : Казан. гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина, 2006. – С. 186–210. – Режим доступа : http://www.ksu.ru/f15/k2/sb_06/zaznaev2.rtf (станом на грудень 2016 р.).
2. Albert. Presidential values in parliamentary democracies [Електронний ресурс] / R. Albert // ICON. – 2010. – Vol. 8. – No. 2. – P. 207–236. – Режим доступа до вказаної інформації : https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1577296 (станом на грудень 2016 р.).
3. Cheibub J. Beyond Presidentialism and Parliamentarism : On the Hybridization of Constitutional Forms [Електронний ресурс] / José Antonio Cheibub, Zachary Elkins, Tom Ginsburg // Presented at the International Conference on Democracy as Idea and Practice, January 14-15 2010 at the University of Oslo, Norway. – 44 p. – Режим доступа до запропонованої інформації : <http://home.uchicago.edu/~tginsburg/pdf/workingpapers/Beyond%20PresidentialismAndParliamentarism.pdf> (станом на грудень 2016 р.).

4. Constitutional Monarchs in Parliamentary Democracies [Електронний ресурс]. – International IDEA, 2014. – 10 p. – Доступ : http://www.constitutionnet.org/files/monarchies_0.pdf (станом на грудень 2016 р.).
5. Diamond E. Hegel's Defense of Constitutional Monarchy and Its Relevance Within The Post-National State [Електронний ресурс] / Eli Diamond // Animus. – 2004. – Vol. 9. – P. 105–130. – Доступ : <http://www2.swgc.mun.ca/animus/Articles/Volume%209/diamond.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
6. d'Oliveira H. The EU and Its Monarchies : Influences and Frictions / Hans Ulrich Jessurun d'Oliveira // European Constitutional Law Review. – 2012. – Vol. 8. – P. 63–81.
7. Linz J. The Virtues of Parliamentarism / Juan J. Linz // Journal of Democracy. – 1990. – Vol. 1. – No. 1. – P. 84–91.
8. Siaroff A. Varieties of Parliamentarism in the Advanced Industrial Democracies [Електронний ресурс] / Alan Siaroff // International Political Science Review. – 2003. – Vol. 24. – No. 4. – P. 445–464. – Режим доступу : <http://www.socpol.unimi.it/corsi/polcomp/materials/Siaroff2.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
9. Stepan A. Democratic Parliamentary Monarchies [Електронний ресурс] / Alfred Stepan, Juan J. Linz, Juli F. Minoves // Journal of Democracy. – 2014. – Vol. 25. – No. 2. – P. 35–51. – Доступ : <http://www.journalofdemocracy.org/sites/default/files/Stepan-25-2.pdf> (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія : Дослідження структур, мотивів і результатів / Джованні Сарторі. – К. : АртЕк, 2001. – 224 с.
2. Cheibub J.A. Democratic institutions and regime survival : Parliamentary and presidential democracies reconsidered [Електронний ресурс] / José Antonio Cheibub, Fernando Limongi // Annual Review of Political Science. – 2002. – Vol. 5. – P. 151–179. – Режим доступу до ст. : <http://www.columbia.edu/~gjlw10/CheibubLimongi.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
3. Cheibub J. Presidentialism, parliamentarism, and democracy / Cheibub Jose Antonio. – Cambridge University Press, 2007. – 202 p.
4. Eaton K. Parliamentarism versus presidentialism in the policy arena / Kent Eaton // Comparative Politics. – 2002. – Vol. 32. – No. 3. – P. 355–376.
5. Lijphart A. The virtues of Parliamentarism : but which kind of Parliamentarism? / Arend Lijphart // Chehabi H. Politics, Society and Democracy. Comparative Studies / H. E. Chehabi, Alfred Stepan. – Boulder : Westview Press, 1995. – P. 363–373.
6. Shugart M. Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics / Matthew Soberg Shugart, John Carey. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – 316 p.

ТЕМА 13
ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 14
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 10

Напівпрезидентська система державного правління: історія, визначення, підходи до дефініювання та критика

План заняття:

1. Сутність змішування/гібридизації систем державного правління. Феномен й історія напівпрезиденталізму як категорії та системи державного правління.
2. Підходи до визначення та критики напівпрезидентської системи правління.
3. Категоризація і систематизація інституційно-процесуальних і політично-поведінкових атрибутів й ознак напівпрезидентської системи правління.
4. Політична географія напівпрезидентської системи державного правління.

Основні поняття: змішана система державного правління, змішування/гібридизація систем державного правління, напівпрезидентська система державного правління, напівпрезиденталізм, історія категорії "напівпрезиденталізм", підходи до визначення напівпрезиденталізму, максималістське (політично-поведінкове) та мінімалістське (інституційно-процесуальне) визначення напівпрезиденталізму, класичне та сучасне трактування напівпрезиденталізму, атрибути і критика напівпрезиденталізму, дуалізм виконавчої влади, спосіб обрання президентів, повноваження президентів, структура легітимності виконавчої влади, формування, функціонування і відповідальність урядів в умовах напівпрезиденталізму, політична географія та карта напівпрезиденталізму, французький напівпрезиденталізм, європейський та український напівпрезиденталізм, африканський та азійський напівпрезиденталізм.

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Зазнаев О. Атипичные президентские и полупрезидентские системы [Електронний ресурс] / Олег Зазнаев // Ученые записки Казанского государственного университета. – 2005. – Т. 147 : Серия "Гуманитарные науки". – Кн. 1. – С. 54–69. – Доступ : <http://cyberleninka.ru/article/n/atipichnye-prezidentskie-i-poluprezidentskie-sistemy.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
2. Зазнаев О. Классификации президентской, парламентской и полупрезидентской систем [Електронний ресурс] / Олег Зазнаев // М. Фарухшин. Динамика политических систем и международных отношений. – Вып. 1. – Казань : Казан. гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина, 2006. – С. 186–210. – Режим доступа : http://www.ksu.ru/f15/k2/sb_06/zaznaev2.rtf (станом на грудень 2016 р.).
3. Зазнаев О. Полупрезидентская система : теоретические и прикладные аспекты / Олег Зазнаев. – Казань : Казан, гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина, 2006. – 374 с.
4. Зазнаев О. Смешанные формы правления, или как масло соединяется с водой [Електронний ресурс] / Олег Зазнаев // Полис : Политические исследования. – 2005. – №4. – С. 158–171. – Доступ : <http://www.politstudies.ru/article/3597> (станом на грудень 2016 р.).
5. Литвин В. Еволюція категорії "напівпрезиденталізм" : М. Дюверже як засновник понятійного і теоретичного конструктів? [Електронний ресурс] / Віталій Литвин // Освіта регіону : політологія, психологія, комунікації. – 2012. – № 3. – С. 42–51. – Режим доступу : <http://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/sp.duverger.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
6. Литвин В. Етапи розвитку та різновиди напівпрезиденталізму в Україні (1991–2015 рр.) [Електронний ресурс] / Віталій Литвин // Specyfika Procesu Politycznego w Krajach Europy Srodkowo-Wschodniej : Czynniki Konceptyjne i Instytucjonalne : Polsko-Ukrajnska Konferencja Naukowa / Praca zbiorowa pod red. Zbigniewa Bialoblockiego i Anatoliya Romanyuka. – Kutno, 2015. – S. 119–124. – Доступ : <http://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/sp.stages.ukraine.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
7. Литвин В. Подвійна виконавча влада : теорія та практика європейського півпрезиденталізму [Електронний ресурс] / Віталій Литвин // Освіта регіону : політологія, психологія, комунікації. – 2009. – №3. – С. 25–33. – Режим доступу до ст. : <http://social-science.com.ua/article/138> (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія : Дослідження структур, мотивів і результатів / Джовані Сарторі. – К. : АртЕк, 2001. – 224 с.
2. Bahro H. Virtues and vices of semi-presidential government [Електронний ресурс] / Horst Bahro // Journal of Social Sciences and Philosophy. – 1999. – Vol. 11. – No. 1. – P. 1-37. – Режим доступу : http://www.rchss.sinica.edu.tw/app/ebook/journal/11-01-1999/11_1_1.pdf (станом на грудень 2016 р.).

3. Duverger M. A New Political System Model. Semi-Presidential Government / Maurice Duverger // European Journal of Political Research. – 1980. – Vol. 8. – P. 165–187.
4. Elgie R. Variations on a theme : a fresh look at semi-presidentialism [Електронний ресурс] / Robert Elgie // Journal of Democracy. – 2005. – Vol. 16. – No. 3. – P. 1–21. – Режим доступу : <http://www.stevendroper.com/elgie.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
5. Lytvyn V. Theory and Typology, Challenges and Consequences of Semi-Presidentialism Within Republican Form of Government and Prospects for its Reformation in Ukraine [Електронний ресурс] // The Annals of the University of Bucharest : Political Science Series. – 2016. – Vol. 18. – No. 1. – P. 35–65. – Доступ : https://drive.google.com/file/d/0B_NHEDJiWRwEQ3JQcTdGdJvRGc/view (станом на грудень 2016 р.).
6. Shugart M. Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics / Matthew Soberg Shugart, John Carey. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – 316 p.
7. Shugart M. Semi-presidential systems : Dual executive and mixed authority patterns / Matthew Soberg Shugart // French Politics. – 2005. – Vol. 3. – No. 3. – P. 323–351.

ТЕМА 14

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 15

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 11

Інституційно-процесуальні (формальні) та політично-поведінкові (фактичні) різновиди напівпрезидентської системи державного правління

План заняття:

1. Гетерогенність напівпрезиденталізму та підстави й індикатори його типологізації.
2. Формування та відповідальність урядів як підстава формальної типологізації напівпрезиденталізму.
3. Дуалізм, легітимність і відповідальність виконавчої влади як підстава фактичної типологізації напівпрезиденталізму.
4. Сила президентів і особливості дуалізму виконавчої влади як підстава формально-фактичної типологізації напівпрезиденталізму.
5. Інституційно-процесуальні та політично-поведінкові наслідки, ризики і перспективи напівпрезиденталізму.

Основні поняття: *напівпрезидентська система державного правління, напівпрезиденталізм, гетерогенність напівпрезиденталізму, типи і моделі напівпрезиденталізму, типологізація напівпрезиденталізму, формування і відповідальність урядів, типологізація М. Шугарта та Дж. Кері, президент-парламентаризм, прем'єр-президенталізм, дуалізм виконавчої влади, легітимність виконавчої влади, типологізація С. Скач, система уніфікованої більшості, система розділеної більшості, система розділеної меншості та система уніфікованої меншості, сила президентів, типологізація Р. Елгі, напівпрезиденталізм з інститутом номінального президента, напівпрезиденталізм з інститутом сильного президента, напівпрезиденталізм із інститутом супер-президента й збалансований напівпрезиденталізм, типологізація В. Ю-Шана, фази напівпрезиденталізму, наслідки, ризики і перспективи напівпрезиденталізму, демократія/автократія, міжінституційні конфлікти, політична та інституційна стабільність.*

Список научных и навчальных джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Зазнаев О. Атипичные президентские и полупрезидентские системы [Електронний ресурс] / Олег Зазнаев // Ученые записки Казанского государственного университета. – 2005. – Т. 147 : Серия "Гуманитарные науки". – Кн. 1. – С. 54–69. – Доступ : <http://cyberleninka.ru/article/n/atipichnye-prezidentskie-i-poluprezidentskie-sistemy.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
2. Зазнаев О. Классификации президентской, парламентской и полупрезидентской систем [Електронний ресурс] / Олег Зазнаев // М. Фарукшин. Динамика политических систем и международных отношений. – Вып. 1. – Казань : Казан. гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина, 2006. – С. 186–210. – Режим доступа : http://www.ksu.ru/f15/k2/sb_06/zaznaev2.rtf (станом на грудень 2016 р.).
3. Литвин В. До проблеми розрізнення напівпрезиденталізму та парламентаризму : напівпрезидентські системи з номінальними президентами у Центральній Європі (на прикладі Болгарії, Словаччини, Словенії та Чехії) [Електронний ресурс] / Віталій Литвин // Rozwój polityczny i społeczny państw Europy Środkowej i Wschodniej / Praca zbiorowa pod red. Zbigniewa Białoblockiego i Anatoliya Romanuuka. – Kutno, 2013. – S. 149–171. – Доступ : <http://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/spparl.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
4. Литвин В. Збалансований напівпрезиденталізм : теоретичні особливості, інституційні ризики та позитиви й перспективи реформування в Україні / Віталій Литвин // Нова парадигма. – К. : Видво імені М. П. Драгоманова. – 2014. – № 125. – С. 145–163.
5. Литвин В. Класифікація європейського півпрезиденталізму [Електронний ресурс] / Віталій Литвин // Демократичне врядування : Електронне наукове фахове видання. – 2009. – № 3. – Режим доступу до ст. : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/e-journals/DeVr/2009_3/fail/+Lytvyn.pdf (станом на грудень 2016 р.).
6. Литвин В. Напівпрезидентська система правління у контексті республіканської форми правління : типологізація, конституційно-правові і політичні виклики та перспективи реформування в Україні [Електронний ресурс] / Віталій Литвин // Studium Europy Środkowej i Wschodniej : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie. – 2014. – Nr. 2. – S. 156–181. – Доступ : <http://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/spukr.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
7. Литвин В. Теоретичні особливості, інституційні ризики та позитиви збалансованого напівпрезиденталізму й перспективи його реформування в Україні [Електронний ресурс] / Віталій Литвин // Studia Politologica Ucraino-Polona. – 2015. – № 5. – С. 45–54. – Режим доступу : <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-646946d1-b994-472b-b2a7-178aed1adddc/c/6.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
8. Литвин В. Теорія та практика когабітації в напівпрезидентських системах Європи [Електронний ресурс] / Віталій Литвин // Освіта регіону : політологія, психологія, комунікації. – 2011. – № 4. – С. 140–149. – Доступ : <http://social-science.com.ua/article/635> (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Jung-Hsiang T. Sub-types of Semi-presidentialism and Political Deadlock / Tsaia Jung-Hsiang // French Politics. – 2008. – No. 6. – P. 63–84.
2. Roper S. Are all semi-presidential regimes the same? A comparison of premier-presidential regimes / Stephen Roper // Comparative Politics. – 2002. – Vol. 34. – No. 3. – P. 253–272.
3. Shugart M. Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics / Matthew Soberg Shugart, John Carey. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – 316 p.
4. Skach C. Constitutional origins of dictatorship and democracy [Електронний ресурс] / Cindy Skach // Constitutional Political Economy. – 2005. – No. 16. – P. 347–368. – Режим доступу до ст. : http://www.hcs.harvard.edu/~skach/docs/cons_poli_econ.pdf (станом на грудень 2016 р.).
5. Skach C. The newest separation of powers : semi-presidentialism [Електронний ресурс] / Cindy Skach // International Journal of Constitutional Law. – 2007. – Vol. 5. – No. 1. – P. 93–121. – Режим доступу до ст. : <http://www.hcs.harvard.edu/~skach/docs/icon.pdf> (станом на грудень 2016 р.).

ТЕМА 15
ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 16
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 12

Системи державного правління з інститутом суперпрезидента.
Суперпрезиденталізм і супернапівпрезиденталізм

План заняття:

1. Феномен та концептуалізація інституту суперпрезидента. Республіки із інститутом суперпрезидента.
2. Дистинкція суперпрезиденталізму та супернапівпрезиденталізму.
3. Республіки з суперпрезидентами диктаторського та недиктаторського типу. Логіка неопатримоніалізму в республіках із суперпрезидентами.

Основні поняття: президент, інститут президента, суперпрезидент, республіки із суперпрезидентами, підходи та індикатори визначення суперпрезиденталізму, дихотомія та трихотомія, республіки із суперпрезидентами диктаторського та недиктаторського типу, неопатримоніалізм, патерналізм, патримоніалізм, карта та політична географія республік з суперпрезидентами.

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Литвин В. Республіканізм із посадою суперпрезидента : до з'ясування суті суперпрезиденталізму та диференціації президентських і напівпрезидентських систем правління з суперпрезидентами [Електронний ресурс] / Віталій Литвин // Studium Europae Srodkowej i Wschodniej : Wydawnictwo Wyzszej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie. – 2014. – Nr. 1. – S. 159–188. – Режим доступу до ст. : <http://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/superpresident.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
2. Фисун А. К переосмыслению постсоветской политики : неопатримониальная интерпретация [Електронний ресурс] / А. Фисун // Политическая концептология. – 2010. – № 4. – С. 158–187. – Режим доступу : <http://politconcept.sfedu.ru/2010.4/10.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
3. Фисун А. Постсоветские неопатримониальные режимы : генезис, особенности, типология [Електронний ресурс] / А. Фисун // Отечественные записки. – 2007. – № 6 (39). – Доступ : http://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/staff_pol/books/fisun/Fisun_OZ.pdf (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Lytvyn V. Republicanism with the position of superpresident : differentiation of presidential and semi-presidential systems of government with superpresidents [Електронний ресурс] / Vitaliy Lytvyn // Studia Politica : Romanian Political Science Review. – 2015. – Vol. XV. – No. 2. – P. 289–318. – Доступ : http://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/superpresident_enu.pdf (станом на грудень 2016 р.).

ТЕМА 16
ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 17
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 13

Системи державного правління непарламентських монархій

План заняття:

1. Типологізація монархій. Особливості непарламентських монархій
2. Феномен, історичні та модерні приклади, інституційно-процесуальні та політично-поведінкові атрибути й типи абсолютних монархій.
3. Феномен, історичні та модерні приклади, інституційно-процесуальні та політично-поведінкові атрибути й типи дуалістичних монархій.

Основні поняття: монархія, монархічна форма державного правління, типологія монархій, підходи до класифікації монархій, конституційна/обмежена і парламентська монархія, монархічний парламентаризм, абсолютна монархія, абсолютний монарх, абсолютна монархія та суперпрезиденталізм, дуалістична монархія, дуалістична монархія і напівпрезиденталізм, діархія, політична географія/карта світу монархій.

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Хисамов Р. Парламентаризация монархической системы (на примере Королевства Марокко) / Р. И. Хисамов // Ученые записки казанского университета : Гуманитарные науки. – 2012. – Том 154. – Кн. 1. – С. 269–275.
2. Терехова О. Абсолютная монархия в странах Западной Европы как социально-политическая система [Електронний ресурс] / О. Н. Терехова // Вестник Кемеровского государственного университета. – 2015. – № 3 (63). – Т. 2. – С. 53–57. – Режим доступу до інформації : <http://vestnik.kemsu.ru/jour/article/view/1656/1639> (станом на грудень 2016 р.).
3. Томсинов В. Государственный строй абсолютной монархии в Англии : новый взгляд [Електронний ресурс] / В.А. Томсинов // Вестник Московского городского педагогического университета. Серия "Юридические науки". – 2014. – № 4 (16). – С. 37–52. – Доступ : http://tomsinov.com/IGPZS/gos_stroy_absolut_monarhii_v_anglii.pdf (станом на грудень 2016 р.).
4. Anderson L. Absolutism and the Resilience of Monarchy in the Middle East [Електронний ресурс] / Lisa Anderson // Political Science Quarterly. – 1991. – Vol. 106. – No. 1. – P. 1–15. – Доступ : http://havenscenter.wisc.edu/files/Adams_2_Absolutism_Anderson.pdf (станом на грудень 2016 р.).
5. Bank A. Long-Term Monarchical Survival in the Middle East : A Configurational Comparison, 1945–2012 [Електронний ресурс] / André Bank, Thomas Richter and Anna Sunik // GIGA Research Programme Paper. – 2013. – No. 215. – Режим доступу до вказаної інформації : http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2013/4497/pdf/wp215_bank_richter_sunik.pdf (станом на грудень 2016 р.).
6. Determann J. Dynastic Periodization and its Limits : Historiography in Contemporary Arab Monarchies [Електронний ресурс] / J. Determann // Der Islam. – 2014. – Vol. 91. – No. 1. – P. 95–114. – Доступ : https://www.researchgate.net/publication/262638874_Dynastic_Periodization_and_its_Limits_Historiography_in_Contemporary_Arab_Monarchies (станом на грудень 2016 р.).
7. Stepan A. Democratic Parliamentary Monarchies [Електронний ресурс] / Alfred Stepan, Juan J. Linz, Juli F. Minoves // Journal of Democracy. – 2014. – Vol. 25. – No. 2. – P. 35–51. – Доступ : <http://www.journalofdemocracy.org/sites/default/files/Stepan-25-2.pdf> (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Constitutional Monarchs in Parliamentary Democracies [Електронний ресурс]. – International IDEA, 2014. – 10 p. – Доступ : http://www.constitutionnet.org/files/monarchies_0.pdf (станом на грудень 2016 р.).
2. Diamond E. Hegel's Defense of Constitutional Monarchy and Its Relevance Within The Post-National State [Електронний ресурс] / Eli Diamond // Animus. – 2004. – Vol. 9. – P. 105–130. – Доступ : <http://www2.swgc.mun.ca/animus/Articles/Volume%209/diamond.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
3. Haldén P. Reconceptualizing state formation as collective power : representation in electoral monarchies / Peter Haldén // Journal of Political Power. – 2014. – Vol. 7. – No. 1. – P. 127–147.

ТЕМА 17
ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 18
САМОСТІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Ідеократичні (нетипові) форми та системи державного правління

План заняття:

1. Феномен та підстави виокремлення ідеократичної форми й системи державного правління.
2. Ідеократичні республіки та їх приклади: КНДР, Швейцарія, Іран.
3. Ідеократичні монархії, їх приклади й атрибути: Ватикан.

Основні поняття: ідеократична форма і система державного правління, ідеократія, ідеократична республіка, ідеократична монархія, монархічна республіка, виборча монархія, політична географія/карта ідеократичних форм та систем державного правління.

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Мартыненко Н. Процесс политической модернизации Ирана [Електронний ресурс] / Н. Мартыненко // Свободная мысль. – 2014. – № 5 (1647). – С. 73–86. – Режим доступу до інформації : http://www.intelros.ru/pdf/svobodnay_misl/2014_05/7.pdf (станом на грудень 2016 р.).
2. Марчуков В. Социально-политические системы стран Среднего Востока (Турция, Иран, Афганистан) (с углубленным изучением истории и культуры ислама) : Курс лекций [Електронний ресурс] / В. Ф. Марчуков, И. Ю. Зобова. – Казань, 2012. – 117 с. – Доступ : http://kpfu.ru/docs/F1027564676/4_Zobov_lects.pdf (станом на грудень 2016 р.).
3. Могилев В. Трансформация иранской политической системы в контексте теории модернизации Ш. Эйзенштадта [Електронний ресурс] / В.В. Могилев // Теории и проблемы политических исследований. – 2015. – № 6. – С. 27–42. – Доступ : <http://publishing-vak.ru/file/archive-politology-2015-6/2-mogilev.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
4. Невинна Г. Вплив католицизму на функціонування теократичної політичної системи Ватикану / Г. Невинна // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер. : Історичне релігієзнавство. – 2009. – Вип. 1. – С. 175–182.
5. Система державного управління Швейцарської Конфедерації: досвід для України [Електронний ресурс] / уклад. Л. В. Примаченко ; за заг ред. Ю. В. Ковбасюка, С. В. Загороднюка. – К. : НАДУ 2011. – 56 с. – Доступ : http://www.academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Monografiy/fdc09a33-3356-4ce2-b67f-30dd0ffa24e4.pdf (станом на грудень 2016 р.).

6. Чиркин В. Нетипичные формы правления в современном государстве [Електронний ресурс] / В. Е. Чиркин // Государство и право. – 1994. – № 1. – Режим доступу до інформації : <http://www.twirpx.com/file/461268/> (станом на грудень 2016 р.).
7. Haggard S. Integration in the Absence of Institutions : China-North Korea Cross-Border Exchange [Електронний ресурс] / Stephan Haggard, Jennifer Lee, Marcus Noland // Paper prepared for the workshop Transitional Economies: Progress and Pitfalls, East-West Center, 18 February 2011. – 33 p. – Доступ : https://www.usitc.gov/research_and_analysis/documents/ADB_ECW_0.pdf (станом на грудень 2016 р.).
8. Scobell A. Kim Jong Il and North Korea : the Leader and the System [Електронний ресурс] / Andrew Scobell // Strategic Studies Institute, 2006. – Доступ : <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub644.pdf> (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Haldén P. Reconceptualizing state formation as collective power : representation in electoral monarchies / Peter Haldén // Journal of Political Power. – 2014. – Vol. 7. – No. 1. – P. 127–147.
2. Young-Hoon L. Changes in the North Korean Economy Reported by North Korean Refugees / Lee Young-Hoon // North Korean Review. – 2008. – Vol. 4. – No. 2. – P. 49–58.

ТЕМА 18

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 19

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 14

Політичний режим як системний атрибут міжінституційних відносин у державі

План заняття:

1. Дефініювання політичного режиму як складової політичної системи й особливостей міжінституційних відносин.
2. Особливості та підходи до типологізації політичних режимів.
3. Демократія і автократія та їх дистинкція – як магістральна таксономія політичних режимів.

Основні поняття: *політичний режим, демократія та автократія, формальні та неформальні інститути, інституціоналізація, "третьа хвиля демократизації", горизонтальні і вертикальні відносини в режимі, політична система, політичний процес, держава, система влади, фази розвитку політичного режиму, типологізація політичних режимів, інституціональний і соціологічний підходи до трактування режимів, аристократія, тимократія, олігархія, демократія, тиранія, політія, закрита гегемонія, інклюзивна гегемонія, змагальна олігархія, поліархія, арістархія, монократія, полікратія, анархізм, тоталітаризм, авторитарні автократії, тоталітарні автократії.*

Список наукових і навчальних джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Арндт Х. Массы и тоталитаризм [Електронний ресурс] / Х. Арндт // Вопросы социологии. – 1992. – Т. 1. – № 2. – С. 24–31. – Доступ : <http://sociologos.net/arendt-massi-totalitarizm> (станом на грудень 2016 р.).
2. Горовіц Д. Порівняння демократичних систем / Д. Горовіц // Глобальне відродження демократії / За ред. Л. Даймонда та М. Ф. Платтнера. – Львів, 2004. – С. 198–207.

3. Даймонд Л. Прошла ли "третья волна" демократизации? [Электронный ресурс] / Л. Даймонд // Полис. – 1999. – № 1. – Доступ : http://www.polisportal.ru/index.php?page_id=51&id=131 (станом на грудень 2016 р.).
4. Данилюк Н. Основні підходи до трактування поняття "політичний режим" [Електронний ресурс] / Н. Данилюк // Освіта Регіону : Політологія. Психологія. Комунікації. – 2009. – № 3. – С. 55–61. – Режим доступу : <http://social-science.com.ua/article/141> (станом на грудень 2016 р.).
5. Колодій А. Недемократичні режими і перехід до демократії / А. Колодій // Політологія / За наук. ред. А. Колодій. – К., 2000. – С. 431–468.
6. Колодій А. Сучасні демократичні держави : форми правління і політичний режим / А. Колодій // Політологія / За наук. ред. А. Колодій. – К., 2000. – С. 395–430.
7. Лейпхарт А. Многосоставные общества и демократические режимы [Электронный ресурс] / А. Лейпхарт // Полис. – 1992. – № 1–2. – С. 217–224. ; № 3. – С. 97–106. – Режим доступу : http://www.polisportal.ru/files/File/puvlication/Starie_publicacii_Polisa/L/1992-1-21-Lijphart-Mnogosotavnie_obshestva_i_demokraticheskie_rezhimi.pdf (станом на грудень 2016 р.).
8. Литвин В. Політичні режими сучасності : інституційні та процесуальні виміри аналізу : навч. посібник / В. С. Литвин. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – С. 7–36.
9. О'Донелл Г. Делегована демократія / Г. О'Донелл // Глобальне відродження демократії / За ред. Л. Даймонда та М. Ф. Платтнера. – Львів, 2004. – С. 145–160.
10. Радченко О. Типологізація державноуправлінських режимів як системи суспільних відносин : класичні підходи [Електронний ресурс] / О. Радченко, Т. Хомуленко // Державне будівництво. – 2009. – № 1. – Режим доступу до ст. : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2009-1/doc/1/03.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
11. Радченко О. Типологізація державноуправлінських режимів як системи суспільних відносин : сучасні підходи [Електронний ресурс] // Держава та регіони. – Серія : Державне управління. – 2009. – № 2. – С. 160–165. – Доступ : http://www.nbu.gov.ua/old_jm/Soc_Gum/Dtr_du/2009_2/files/DU209_34.pdf (станом на грудень 2016 р.).
12. Растоу Д. Переходы к демократии : попытка динамической модели [Электронный ресурс] / Д. Растоу // Полис. – 1996. – № 5. – С. 5–15. – Доступ : <http://www.read.virmk.ru/R/Rastou.htm> (станом на грудень 2016 р.).
13. Цыганков А. Современные политические режимы : структура, типология, динамика : Учеб. пособие [Электронный ресурс] / А. Цыганков / М. : Интерпракс, 1995. – С. 5–15, 122–127. – Режим доступу : http://dwl2.alleng.ru/d_ar/polit/pol031.zip (станом на грудень 2016 р.).
14. Шляхтун П. Політичні режими [Електронний ресурс] / П. П. Шляхтун // Політологія. Теорія та історія політичної науки. – К. : Либідь, 2002. – С. 377–409. – Режим доступу до інформації : <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-52.html> (станом на грудень 2016 р.).
15. Шипунов Г. Категорія "політичний режим" : суть та основні підходи щодо визначення [Електронний ресурс] / Геннадій Шипунов // Українська національна ідея : реалії та перспективи розвитку. – 2006. – Вип. 18. – С. 235–242. – Режим доступу до ст. : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/11784/1/48_18Ukr_nac_ideya.pdf (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Арндт Г. Джерела тоталітаризму [Електронний ресурс] / Г. Арндт. – К., 2002. – 584 с. – Доступ : <http://www.twirpx.com/file/407925/> (станом на грудень 2016 р.).
2. Арон Р. Демократія і тоталітаризм [Електронний ресурс] / Р. Арон. – М., 1993. – 303 с. – Доступ : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Aron/index.php (станом на грудень 2016 р.).
3. Даймонд Л. В напрямку демократичної консолідації / Л. Даймонд // Глобальне відродження демократії / За ред. Л. Даймонда та М. Ф. Платтнера. – Львів, 2004. – С. 290–304.
4. Даймонд Л. Три парадокси демократії / Л. Даймонд // Глобальне відродження демократії / За ред. Л. Даймонда та М. Ф. Платтнера. – Львів, 2004. – С. 163–177.
5. Кольєр Д. Демократія "з прикметниками" : концептуальні оновлення у процесі порівняльних досліджень / Девід Кольєр, Стівен Левіцькі // Демократія : антологія / О. Проценко. – К. : Смолоскип, 2005. – С. 176–206.
6. Платтнер М. Момент демократії / М. Платтнер // Глобальне відродження демократії / За ред. Л. Даймонда та М. Ф. Платтнера. – Львів, 2004. – С. 81–94.

7. Хантингтон С. Будущее демократического процесса : от экспансии к консолидации [Електронний ресурс] / С. Хантингтон // Мировая экономика и международные отношения. – 1995. – № 6. – С. 87–94. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Hrestom/73.php (станом на грудень 2016 р.).
8. Шміттер Ф. Більш ліберальна, доліберальна чи постліберальна? / Ф. К. Шміттер // Демократія : антологія / О. Проценко. – К. : Смолоскип, 2005. – С. 207–214.
9. Шміттер Ф. Небезпеки і дилеми демократії / Ф. К. Шміттер // Глобальне відродження демократії / За ред. Л. Даймонда та М. Ф. Платтнера. – Львів, 2004. – С. 126–145.
10. Шміттер Ф. Що таке демократія ... А що – ні / Ф. К. Шміттер, Л. К. Террі // Глобальне відродження демократії / За ред. Л. Даймонда та М. Ф. Платтнера. – Львів, 2004. – С. 96–110.
11. Alvarez M. Classifying Political Regimes [Електронний ресурс] / Michael Alvarez, José A. Cheibub, Fernando Limongi, Adam Przeworski // Studies in Comparative International Development. – 1996. – Vol. 31. – P. 529–546. – Доступ : http://www9.georgetown.edu/faculty/jrv24/Alvarez_et_al_1996.pdf (станом на грудень 2016 р.).
12. Munck G. Modes of Transition and Democratization : South America and Eastern Europe in Comparative Perspective [Електронний ресурс] / Gerardo Munck, Carol Leff // Comparative Politics. – 1997. – Vol. 29. – No. 3. – P. 343–362. – Режим доступа до вказаної інформації : http://www.bcf.usc.edu/~munck/pdf/Munck_Leff%20CP%201997.pdf (станом на грудень 2016 р.).
13. Schmitter P. What Democracy is ... and is not [Електронний ресурс] / Philippe Schmitter, Terry Karl // Journal of Democracy. – 1991. – Vol. 2 (3). – P. 74–88. – Режим доступа до ст. : <http://nehspcompgov.wikispaces.com/file/view/What+Democracy+Is+and+Is+Not.pdf> (станом на грудень 2016 р.).
14. Skaaning S-E. Political Regimes and Their Changes : A Conceptual Framework [Електронний ресурс] / Svend-Erik Skaaning // Center on Democracy, Development, and The Rule of Law. – Working papers. – 2006. – No. 55. – 30 р. – Режим доступа до вказаної інформації : <http://www.democracy-assessment.dk/papers/uploaded/7302007141320.pdf> (станом на грудень 2016 р.).

ТЕМА 19

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ № 20–21 СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 15

Партійні і виборчі системи як політичні інститути: структуризація і кореляція

План заняття:

1. Концептуалізація, типологізація і політичні ефекти партійних систем.
2. Феномен, різновиди, об'єкти застосування та наслідки виборчих систем.
3. Структуризація та кореляція партійних і виборчих систем. Виборча інженерія.

Основні поняття: *політична партія, партійно-політичний спектр, праві, ліві та центристи, партійна система, типологія партійних систем, типологія партійних систем на основі кількісного критерію (за М. Дюверже), типологія партійних систем на основі якісних критеріїв (згідно Дж. Сарторі), інші типології партійних систем, ефективна кількість політичних партій, однопартійна система, двопартійна система, багатопартійна система, виборча система, мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, змішана виборча система, соціологічний закон Дюверже, наслідки виборчих систем, кореляція партійних та виборчих систем, системи пропорційного представництва, розподіл мандатів у пропорційних виборчих системах, методи найбільшого залишку, методи найбільшого середнього та методи дільників, виборча інженерія.*

Список научных и навчальных джерел:

Обов'язкові джерела:

1. Алескеров Ф. Системы пропорционального представительства и индексы представительности парламента [Електронний ресурс] / Ф.Т. Алескеров, В.В. Платонов. – Москва : ГУ ВШЭ, 2003. – 23 с. – Режим доступу : https://www.hse.ru/data/2010/05/05/1216436825/WP7_2003_05.pdf (станом на грудень 2016 р.).
2. Дзюбка І. Політичні партії та партійні системи / І. С. Дзюбка // Політологія у схемах, таблицях, визначеннях / За заг. ред. І.С. Дзюбка. – К. – С. 88–98.
3. Дюверже М. Партийные системы [Електронний ресурс] / М. Дюверже // Дюверже М. Политические партии / М. Дюверже. – М., 2000. – Кн. 2. Партийные системы. – С. 266–348. – Доступ : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Duverg/index.php (станом на грудень 2016 р.).
4. Кобрицький В. Мажоритарна і пропорційна виборчі системи: переваги та недоліки [Електронний ресурс] / В. В. Кобрицький // Освіта регіону : політологія, психологія, комунікації. – 2009. – № 2. – С. 58–62. – Доступ : <http://social-science.com.ua/article/73> (станом на грудень 2016 р.).
5. Колодій А. Виборчі системи / А. Колодій // Основи демократії / За заг. ред. А. Колодій. – К., 2002. – С. 355–361.
6. Куценко К. Базовые подходы к анализу факторов формирования партийных систем [Електронний ресурс] / Кирилл Куценко // Политическая экспертиза: ПОЛИТЭКС. – 2008. – Т. 4. – № 3. – С. 115–126. – Режим доступу до ст. : <http://www.politex.info/content/view/473/30/> (станом на грудень 2016 р.).
7. Литвин В. Конструкції більшості та меншості у сучасних системах всенародних президентських виборів : порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / Віталій Литвин, Анатолій Романюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : Серія "Питання політології". – 2015. – Вип. 28. – С. 5–21. – Доступ : <http://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/5423/4969> (станом на грудень 2016 р.).
8. Мостіпан О. Ефективність мажоритарної, пропорційної та змішаної виборчих систем [Електронний ресурс] / О. М. Мостіпан // Держава і право. – 2011. – Вип. 53. – С. 734–740. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63772/118-Mostipan.pdf?sequence=1> (станом на грудень 2016 р.).
9. Рейнолдс Е. Посібник з розробки виборчих систем / Е. Рейнолдс, Б. Рейллі. – К., 2002. : Світ виборчих систем. – С. 21–101.
10. Романюк А. Оцінка пропорційності виборчих систем країн Західної Європи та України: порівняльний аспект [Електронний ресурс] / Анатолій Романюк // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2007. – № 2(8). – С. 58–63. – Режим доступу до вказаної інформації : http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2007_2/visnik_st_21.pdf (станом на грудень 2016 р.).
11. Таагепера Р. Описание избирательных систем [Електронний ресурс] / Р. Таагепера, М. Шугарт // Политические исследования. – 1997. – № 3. – Режим доступу до вказаної інформації : http://www.polisportal.ru/index.php?page_id=51&id=110 (станом на грудень 2016 р.).
12. Уоллерстайн М. Избирательные системы, партии и политическая стабильность [Електронний ресурс] / М. Уоллерстайн // Полит. Исследования. – 1992. – № 5-6. – Режим доступу : http://www.polisportal.ru/index.php?page_id=51&id=90 (станом на грудень 2016 р.).
13. Хантингтон С. Партии и политическая стабильность [Електронний ресурс] / С. Хантингтон // Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Хантингтон. – М., 2004. – С. 391–450. – Доступ : http://yanko.lib.ru/books/politologiya/huntington-polit_poryadok-ru-a.htm (станом на грудень 2016 р.).
14. Шведа Ю. Партійні системи / Ю. Шведа // Шведа Ю. Теорія політичних партій та партійних систем / Ю. Шведа. – Львів, 2004. – С. 386–497.
15. Шляхтун П. Політичні партії і партійні системи [Електронний ресурс] / П. П. Шляхтун // Політологія. Теорія та історія політичної науки. – К. : Либідь, 2002. – С. 325–359. – Доступ : <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-52.html> (станом на грудень 2016 р.).
16. Golder M. Democratic Electoral Systems Around the World, 1946-2000 [Електронний ресурс] / Matt Golder // Electoral Studies. – 2005. – Vol. 24. – No. 1. – P. 103-121. – Режим доступу до ст. : <http://mattgolder.com/files/research/es.pdf> (станом на грудень 2016 р.).

Рекомендовані та додаткові джерела:

1. Острогорский М. Демократия и политические партии / М. Я. Острогорский. – М., 1997. – 639 с.
2. Полохало В. Політична система і політичні партії [Електронний ресурс] / В. Полохало // Політологія посткомунізму. Політичний аналіз посткомуністичних суспільств / Кер. авт. колективу В. Полохало. – К., 1995. – С. 131–143. – Доступ : <http://upi.org.ua/load/0-0-0-61-20> (станом на грудень 2016 р.).
3. Duverger M. Duverger's Law : Thirty Years Later / Maurice Duverger // Choosing an Electoral System : Issues and Alternatives / Arend Lijphart, Bernard Grofman. – New York : Praeger, 1984. – 273 p.
4. Taagepera R. Seats and Votes : The Effects and Determinants of Electoral Systems / R. Taagepera, M. S. Shugart. – Yale University Press, New Haven, 1989. – 292 p.